

Σαίξπηρ, Οθέλλος και κυπριακό κρασί

Μέρος Ε'

Ο Ιάγος τα έχει προγραμματίσει όλα. Πώς θα μεθύσει τον άπειρο και λεπτεπίλεπτο Κάσιο, πώς θα τον σπρώξει να κάνει το λάθος, πώς να μπλέξει σ' αυτά τη Δυσδοιμόνα και τον Οθέλλο. Ετσι στην τρίτη σκηνή της δεύτερης πράξης του έργου, ο Ιάγος, μένοντας μόνος

Του
ΚΥΡΙΑΚΟΥ Α. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ*

με τον Κάσιο, βάζει σε εφαρμογή το επάρατο έργο του. «Εχω εδώ μια λαγίνα κρασάκι», του λέγει, «κι απέξω περιμένουν δυο τρία παλικάρια της Κύπρου και νοστιμεύονται να σφίξουν μια στην υγεία του Μαύρου Οθέλλου». Ο Κάσιος, βέβαια, δεν αντιλαμβάνεται τους σκοπούς του ύπουλου Ιάγου, αντίθετα τον θεωρεί φίλο και συμπαραστάτη του. Ετσι απαντά με αφέλεια «όχι απόψε, καλέ μου Ιάγο. Το μυαλό μου είναι αδύνατον και δεν αντέχει στο κρασί. Καλά θα ήταν να φευρρίσκοτο κανένας άλλος τρόπος να φιλεύονται οι άνθρωποι, και όχι με το ποτό».

Η ανήμερη Κυπρία στην σκηνή αυτή δεν είναι χωρίς λόγο. Οι Κύπριοι είναι γνωστοί για τη φιλοξενία τους, για την αγάπη τους στο κρασί, για τις φιλικές διαθέσεις, για τα γλέντια τους. Κατά τη διάρκεια της οινοποσίας οι Κύπριοι γίνονται πολύ φιλικόι, γεγονός που αναγκάζει και τους υπόλοιπους να ανταποκρίνονται τόσο στις εκδηλώσεις φιλίας όσο και στο ποτό. Οι ξένοι, σε μια τέτοια παρέα, απαλλάσσονται εαυτούς από την εσωστρέφεια και τη συστολή, προσπαθούν να γίνουν και οι ίδιοι φιλικόι και διασκεδαστικοί, ακολουθώντας τους Κύπριους στα τακτικά τουσυγκρίματα των ποτηριών.

Εξάλλου για χιλιάδες χρόνια το κρασί ήταν το ιερό ποτό με το οποίο οι Έλληνες υποδεχόνταν τους ξένους, το ποτό που κυριαρχούσε στο τραπέζι στο οποίο παρακάθονταν οι φίλοι, το ποτό με το οποίο έκαναν συμφωνίες και έδιναν όρκους αγάπης, φιλίας και πίστης. Το ποτό που έσπαζε τον πάγο για να αναδυθεί μια μοναδική φιλία. Στην αρχαία Ελλάδα υποδεχόνταν τους ξένους τους με ένα κύπελλο κρασί ή με μια κούπα κικεώνα. Κι αφού ο ξένος ή ο φίλος επισκέπτης δροσιζόταν, ξεδιψούσε και χόρταινε (ο κικεώνας ήταν χορταστικό ποτό) κάθονταν να συνομιλήσουν. Αυτή η συνήθεια εμβολιάστηκε με τα χρόνια και στους άλλους λαούς, μόνο που η ελληνική φιλοξενία είναι εκείνη που έγινε παροιμιώδης. Κι εκείνο που προέκυπτε συνήθως από τη φιλοξενία ενός ξένου ήταν η φιλία.

Ο Κάσιος, γνωρίζοντας αυτά, προσπαθεί να αντιδράσει στην πρόκληση του Ιάγου, νιώθοντας ότι δεν αντέχει πολύ την κρασοκατάλυση, λέγοντας μάλιστα εκείνη την πρόταση «απελπισίας»: «Καλά θα ήταν να φευρρίσκοτο κανένας άλλος τρόπος να φιλεύονται οι άνθρωποι, και όχι με το ποτό».

Η πρόταση αυτή του Κάσιου δηλώνει αδυναμία και αδιέξοδο. Ο ίδιος γνωρίζει ότι δεν υπάρχει άλλο ποτό, που θα μπορούσε να αντικαταστήσει το κρασί σ' αυτό το ρόλο του. Ακόμη και η μπίρα δεν περνά από το νου κανενός ότι θα μπορούσε να αντικαταστήσει το κρασί στη σύμφιση σχέσεων, γιατί η μπίρα δεν κάνει για επίσημες προτάσεις, δεν κάνει για άρχοντες, είναι ποτό του όχλου. Ο Κάσιος, λοιπόν δεν έχει τρόπο διαφυγής, υποκύπτει στις πιέσεις του Ιάγου παρά την τελευταία του προσπάθεια να το αποφύγει λέγοντας: «Επίτρα πρωτίτερα ένα ποτήρι, κι εκείνο νερωμένο. Και όμως βλέπεις τι αλλαγή μου έφερε εδώ. Εχω την ατυχία να είναι

αδύνατον το κεφάλι μου, και δεν τολμά να το βάλω σε μεγαλύτερο πειρασμό».

Τελικά ο Ιάγος πείθει τον Κάσιο να πει μερικά ποτηράκια με τους Κύπριους άρχοντες. Γιατί άρχοντες θα πρέπει να ήταν εκείνοι οι Κύπριοι που ήρθαν να πουν στην υγεία του Οθέλλου. Οι απλοί άνθρωποι ήταν ως επί το πλείστον δουλοπάροικοι, δεν είχαν θέση σε τέτοιες κομπανίες. Ετσι, όταν ο Κάσιος έφυγε πτημένος από την επιμονή του Ιάγου, να καλέσει τους Κύπριους, ο Ιάγος μονολογεί και μέσα από το μονόλογό του αυτό διαφαίνεται άλλο το σκοτεινό του σχέδιο (Πράξη Β, Σκηνή Β):

Αν του καθίσω μέσα του και δεύτερον ποτήρι, κοντά στο άλλο το κρασί που πήρε προ ολίγου,

θα σου τον κάμω σαν σκυλί να γίνει χαδευμένο,

όπως θυμός και μάγωμα! Ο δε κυρ Ροδερίκος,

που ο ποίης ο έρωτας τον έχει άνω κάτω, κανάτες εκεράσθηκε απόψε στην υγεία της Δυσδοιμόνας και αυτός εις την φρουρά θα είναι.

Και τρεις βέβητες του νησιού, κεφάλια αναμμένα,

πόχουν το χέρι εύκοιλο και υψηλή τη μύτη, απόψε τους εζέσταν να μ' εφανιά ποτήρια κι' αυτοί θα είναι στην φρουρά. Σ' αυτό το μεθοκόπι

τον Κάσιον εις κάμωμα κανένα θα τον σπρώξω,

που το νησί να ταραχθεί. Αλλά, ιδού που ήλθαν.

Αν όσα ονειρεύομαι καθώς τα θέλω έβηθον, με φουσκωμένα τα πανιά τού' αρμενίζω πρώτα!

Αφού μαζεψήκαν όλοι, ξεκίνησε το γλέντι, με τον Ιάγο να βοηθάει την οινοποσία, έτσι που το κρασί να κάνει τον πιο ευαίσθητο της παρέας, τον Κάσιο, να παρεκτραπεί. Ο Ιάγος τραγουδούσε:

Αι! φέρετέ μας κρασί.

Κλιγκ, κλιγκ, παιδιά μου η πλόσκ' ως γιρίσει

Μη άνδρας δεν είναι κι ο στρατιώτης; σαν αστραπή θα περάσει ή νιότης ο στρατιώτης ποίπιν ασ μεθύσει!

Κρασί, παιδιά!

Άρσενε το τραγούδι στον Κάσιο κι ο Ιάγος εξηγεί: «Το έμαθα εις την Αγγλία. Εκεί δα οι άνθρωποι δεν την φοβούνται την κρασοκανάτα. Ο Δανός σου, και ο Γερμανός σου, και ο κολιάς ο Ολλανδός σου δεν αξίζουν τίποτε εμπρός εις τον Αγγλο μου». Κι όταν ο Κάσιος ερώτα: «Τόσον παλικαρία πίνει ο Αγγλος σου;», ο Ιάγος με στόμφο απαντά: «Σου καταπίνει ολάκερο τον Δανό, ψόφιο από το μεθύσι. Σου αναποδογουρίζει τον Γερμανό πριν ιδρώσει η μύτη του. Και σου κάμνει τον Ολλανδό να εμέσει, ενώ αυτός ξαναγεμίσει το ποτήρι του».

Ο Ιάγος στιγματίζει τους Αγγλους σαν «τους πιο ισχυρούς πότες» βεβαιώνοντας ότι «καταπίνει ολάκερο τον Δανό, ψόφιο από το μεθύσι, αναποδογουρίζει τον Γερμανό πριν ιδρώσει η μύτη του και κάνει τον Ολλανδό να εμέσει, ενώ αυτός ξαναγεμίσει το ποτήρι του», τόσο ειδικός είναι ο Αγγλος στο ποτό. Αλλά αυτά είναι κλευσασμοί που κάνουν οι Δανοί και οι Ιταλοί και όχι ο Shakespeare ή οι Αγγλοι που μιλούν εδώ με τη φωνή του. Είναι αλήθεια ότι εδώ ο Σαίξπηρ εκφράζεται έντονα πατριωτικά, κι αυτό επειδή ακολουθούσε το ρεύμα των ημερών του. Εξίσου σε μια εποχή που οι Αγγλοι γαλουχούσαν με μια φλογερή αγάπη για το νησί που κατοικούσαν -όταν η μεγάλη θρησκευτική έξαρση που ονομάστηκε Μεταρρύθμιση (Reformation) έκανε το αίμα να κυλά μέσα στις φλέβες τους, και να εμποτίζει την καρδιά και το νου με νέα ζωή- και όταν ο φόβος της ισπανικής κυριαρχίας ένωσε όλες τις κοινωνικές τάξεις σε έναν αδιάλυτο δεσμό αγάπης και πίστης. Πιθανώς το αγγλικό έθνος δεν ήταν ποτέ πιο πολύ ενωμένο, πιο συνδεδεμένο με τις παραδόσεις και τη γη του, όσο στα χρόνια της μεγάλης Ελιοσέβης.

Πηγαίνοντας πίσω στο θέμα μας, όσον αφορά το ποτό, εδώ τα πράγματα κάπως μπλέκονται. Όλα αυτά τα έθνη που αναφέρονται εδώ είναι γνωστά για τη μεγάλη κατανάλωση μπίρας και όχι κρασιού. Εξάλλου ούτε κι εδώ η μετάφραση είναι πιστή, καθόσον στο αυθεντικό αγγλικό κείμενο η πρόταση «εκεί δα οι άνθρωποι δεν την φοβούνται την κρασοκανάτα» είναι «in England, where, indeed, they are most potent in potting». Ο Σαίξπηρ δεν εννοεί σίγουρα ότι οι Αγγλοι είναι μεγάλοι πότες στο κρασί αλλά στην μπίρα.

Η μπίρα ήταν ένα από τα πιο κοινά ποτά

κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα. Καταναλώνονταν καθημερινά από όλες τις κοινωνικές τάξεις στα βόρεια και ανατολικά μέρη της Ευρώπης όπου η καλλιέργεια σταφυλιών ήταν δύσκολη ή αδύνατη. Αν και το κρασί διάφορων ποιοτήτων ήταν το πιο κοινό ποτό στο νότο, η μπίρα ήταν ακόμα δημοφιλής μεταξύ των χαμηλότερων τάξεων. Δεδομένου ότι η καθαρότητα του νερού δεν ήταν ποτέ εγγυημένη, η μπίρα ήταν μια ασφαλή δημοφιλή επιλογή, αφού είχε βραστεί κατά τη διαδικασία της παραγωγής της, τα δε οινοπνευματώδη ποτά και το κρασί ένεκα της περκετικότητάς τους σε οινόπνευμα και σε οξύτητα (κρασί) ήταν ακόμη πιο ασφαλή. Η μπίρα παρέχει επίσης καθημερινά ένα σεβαστό ποσό θερμίδων στις βόρειες περιοχές. Στην Αγγλία και τις Κάτω Χώρες, η κατά κεφαλήν κατανάλωση στα τέλη του Μεσαίωνα ήταν 275-300 λίτρα το χρόνο, η μπίρα καταναλωνόταν με κάθε γεύμα. Αν και πιθανώς η μπίρα ήταν ένα από τα δημοφιλέστερα ποτά στην Ευρώπη, εντούτοις η επιστήμη την θεωρούσε ανθυγιεινή, συνήθως επειδή οι αρχαίοι Έλληνες και οι πιο σύγχρονοι Αραβες γιατροί είχαν ελάττωση ή καμία εμπειρία με το ποτό αυτό. Το 1256, ο Aldobrandino της Σιένα περιέγραψε τη φύση της μπίρας με τον ακόλουθο τρόπο: «Αλλά από σπουδήπιτε κι αν γίνεται, είτε από τη βρωμιά, το κριθάρι είτε το σιτάρι, ριπάρπει το κεφάλι και το στομάχι, προκαλεί την κακή αναπνοή και καταστρέφει τα δόντια, γεμίσει το στομάχι με κακά αέρια, και κατά συνέπεια όποιος την πίνει μαζί με το κρασί μεθάει γρήγορα. Εχει όμως την ιδιότητα να διευκολύνει την ούρηση και κάνει το δέρμα λευκό και απαλό».

Επομένως ο Σαίξπηρ χρησιμοποιεί τις γνώσεις που είχε για την κατανάλωση μπίρας στη βόρεια Ευρώπη και τις εφαρμόζει στο κρασί, ένα λάθος που για τον πολύ κόσμο περνά απαρατήρητο. Διαφορετικά θα μπορούσε να έλεγε κάτι σχετικό και για τους Κύπριους οινοπότες, αφού πολλοί συγγραφείς της εποχής είχαν αναφερθεί στους Κύπριους σαν «ισχυρούς πότες» και ότι το κρασί ήταν άριστο στην Κύπρο. Στα 1336 ο L. von Suchen γράφει ότι σε όλο τον κόσμο δεν έχει μεγαλύτερους και καλύτερους πότες απ' τους Κυπριούς. Η μαρτυρία μπορεί ν' ανήκει στον 14ο αιώνα, αλλά δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι η οινοποσία ήταν μια πανάρχαια παράδοση των Κυπριών και η παράδοση είναι ένας μηχανισμός της κοινωνίας να αναπαράγει τις δικές της συλλογικές νοοτροπίες. Αυτό όμως είναι ένδειξη της πλήρους άγνοιας που είχε ο Σαίξπηρ για την όλη κατάσταση που επικρατούσε στο νησί. Το μόνο που τον αποσκόλυσε ήταν ο μύθος, η πλοκή και η Αγγλία του.

* Ονομάζονται και συγγραφείς τεχνικών και ιστορικών βιβλίων. Τα βιβλία του διατίθενται σε όλα τα βιβλιοπωλεία

